هاوکێشە سیاسییەکانی ناوچەکە دوای کوژرانی حەسەن نەسروڵڵا

(خوێندنەوەیەکی ستراتیژییانە بۆ لێکەوتە و سیناریۆکان)

پڕۆفیسۆر دکتۆر سەردار قادر محیەدین، شارەزا لە یاسای دەستووری و دیپلۆماسییەتی قەیران

داهاتووی حزبوڵڵا دوای کوژرانی یەک دەرزەن لە سەرکردەی باڵا + ئەمینداری گشتی

حەسەن نەسروڵڵا، ئەمینداری گشتیی حزبوڵڵای لوبنانی، ئیوارەی ڕۆژی هەینی ڕێکەوتی 27/9/2024 لە هەڵمەتێکی بەئامانجگرتن لەلایەن ئیسرائیلەوە کوژرا، کە تێیدا وردترین زانیاریی هەواڵگری و گونجاوترین کات و شوێن و پێشکەوتووترین چەکی تێدا بەکار هات، کە 85 بۆمب بوو؛ هەر یەکەیان کێشەکەی نزیکەی یەک تەن دەبوو. یەکێک لەو بۆمبە مووشەکییانە ساڵی 2009 لەلایەن ئەمریکاوە درابووە ئیسرائیل، کە پێشتر بۆ جەنگی کەنداو لە دژی سەددام دروست کرا بوو، کە توانای بڕینی 50 مەتر لە خاک و 5 مەتر لە کۆنکرێتی هەیە. زانیارییەکە زۆر بۆ ئیسرائیلییەکان بەنرخ بوو، کە ئاماژەی بەوە دەدا، کە ئەمینداری گشتیی حزب و 12 سەرکردەی سەرەکیی حزب بەشدارن لەو کۆبوونەوەیە، کە کۆی سەرکردە کوژراوەکانی، زیاترن لە 20. ئەوە بوو مووشەک و بۆمبەکان وەشێندران و، ئامانجەکانی خۆیشیان پێکا؛ نەک تەنیا هەر ئەوە، بەڵکوو ئیسرائیلییەکان ئەوەندە لە کارەکەی خۆیان دڵنیا بوون کە پێش حزبوڵڵا هەواڵی کوشتنەکەیان بڵاو کردەوە.

حەسەن نەسروڵڵا کە نازناوی پێشەوا و سوارچاکی گۆڕەپانی بەرگری بوو دژی دەوڵەتی ئیسرائیل. وەک سەرۆکی هەمان حزبەکەی کە لە ساڵی 1992 لەلایەن ئیسرائیلەوە کوژرا، ئەمیش دوای 32 ساڵ لە دوژمنایەتیی ئیسرائیل هەمان چارەنووسی هەبوو.

کوژرانی ئەمینداری گشتیی حزب و دەرزەنێک لە سەرکردەکانی، بووە هۆی هەڵتەکانی بنیاتی سیاسی و سەرکردایەتیی حزب، کە شوێنگرتنەوەیان ئەوەندە کارێکی ئاسان نییە؛ چونکە تەواوی ئەو سەرکردانە، خاوەن ئەزموون و پلان و زۆرزانیی حزبی و سیاسی بوون. ئەوەیش بۆشاییەک لەسەر ئاستی دەسەڵات لەناو حزب دەنێتەوە؛ ئەمە سەرەڕای ئەوەی کە ئیسرائیل توانیی زەرەرێکی کەمەرشکێن لەسەر سێ ئاست لەو حزبە بدات: کوشتنی 12 سەرکردە و ئەمینداری گشتییەکەی، تێکدانی سیستەمی پەیوەندییەکانی حزب کە ئامێری پەیجەر و وکی توکی بوون، لەناوبردنی زۆرێک لە ژێرخانی سەربازی و بەرگریی حزب. ئەو سێ ئاستە ئەوەندە کاریگەرن کە وا بەئاسانی حزبوڵڵا ناتوانێ ڕیزەکانی خۆی ڕێک بخاتەوە؛ ئێرانیش بەو پەلەیە ئەو توانایەی نییە ئەو کارەیان بۆ بکات، چونکە هاوکێشەکان و وادەکە لە بەرژەوەندیی ئەو نین تا بەو ئاسانییە خۆی بخزێنێتە ناوەوە. ئێران هەر لە بنەڕەتەوە لەگەڵ هەڵکشانی گرژییەکان نەبوو و لە پەیامێکی بۆ حزبوڵڵا ئەوەی پێ ڕاگەیاندن: کە کاتەکە بۆ بەرەنگاربوونەوە گونجاو نییە.

بەڵام ئەمە ئەوە ناگەیەنێ کە حزبوڵڵا بەو ئاسانییە داڕووخێ و لە گۆڕەپان وەدەربنرێ. ئەو خاوەنی مێژوویەکە لە ئەزموونی سیاسی و چەکداری و بەرگری و جەنگ، خاوەنی تەرسانەیەکە لە چەک و مووشەک کە بە نزیکەی 150 – 200 هەزار مووشەک و قازیفە دەخەمڵێندرێت، کە دەتوانێ لە دژی ئیسرائیل هەڕەشەی پێ بکا، بنکەیەکی جەماوەریی تۆکمەی هەیە، ئەو حکوومەتی لوبنانی لە ڕووی سیاسییەوە ئاراستە دەکات، نزیکەی 100 هەزار هێزی چەکداری هەیە، کە لەلایەن ئێرانەوە مەشقی باشیان پێ کراوە. هەر بۆیە لەو سۆنگەیەوە سەرکردایەتیی نوێی حزب لەسەر هەمان پەیڕەوی پێشوو دەڕوا و هەوڵی سەرلەنوێ ڕێکخستنەوەی ڕیزەکانی دەداتەوە؛ ئەوەندەیش تەرسانەی هەیە کە بتوانێ بەرگری لە خۆی پێ بکات و بە بکەرێکی سەرەکیی بەرەی بەرگری لە دژی ئیسرائیل بمێنێتەوە.

بەڵام ئیسرائیل ئەو ماوەیە بە حزبوڵڵا نابەخشێ بۆ بیرکردنەوە و خۆڕێکخستنەوە؛ بەردەوام هێرشە ئاسمانییەکان گورز لە ئامانجەکانیان لە لوبنان دەوەشێنن، لەسەر ئاستی وشکانیش لە باشووری لوبنان هێرشی زەمینی بەدوور نازانرێ بۆ دەرکردن و خاپوورکردنی پێگەکانی حزبوڵڵا لە باشووری لوبنان تا ڕووباری لیتانی. بەڵام ئایا ئیسرائیل ئەو کارە بەبێ کۆمەکی هێزی نێودەوڵەتی، بەتایبەت ئەمریکا و فەرەنسا ئەنجام دەدات؟ بۆ ئەو ویست و ئامانجەیش ئیسرائیل، ئەمریکا و هەندێ لە دەوڵەتانی ئەورووپای لە هێرشە زەمینییە سنووردارەکە ئاگادار کردۆتەوە، بەڵام ئاڵنگارییە جددییەکە بۆ حزبوڵڵا ئەوەیە کە ئایا بەو زووانە دەتوانێ خۆی ڕێک بخاتەوە و میراتی سەرکردەکانی پێشووی لەلایەن نوێکانەوە بپارێزێ؟ یان بەو ئاسانییە دەتوانن لەسەر بنیاتێکی سیاسی و ستراتیژی و دەسەڵات بۆ حزب ڕێک بکەون؟ ئەوەی کە پەیوەستە بە ئێرانیشەوە، بۆ گەیشتنە ئەو مەبەستە و ڕێکخستنەوەی ڕیزەکانی حزبوڵڵا لەسەر سێ ئاست کار دەکات: هەوڵدان بۆ ڕازیکردنی حزبوڵڵا بەو خەسارەتە (ئەمەیش ئەوە دەگەیەنێ کە حەسەن نەسروڵڵا وەک قوربانییەکی هاوکێشەکە ئەژمار بکرێ)، نەچوونە ناو جەنگەکەوە بەڕاستەوخۆیی کە لە بەرژەوەندیی ئەو ناکەوێتەوە (چونکە بەڕاستەوخۆیی سیستەمی سیاسیی ئێران دەکەوێتە مەترسییەوە)، خاوکردنەوە و ڕێگرتن لە هەڵکشانی زیاتری گرژییەکان تا لەدەست دەرنەچن و جەنگەکە تەواوی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بگرێتەوە و کاولکارییەکی بێشومار بە دوای خۆیدا دێنێت و نزیکەی 25 دەوڵەت لەو حاڵەتەدا تێوە دەگلێن.

لەسەر ئاستی لوبنانیش، ئیسرائیل مەبەستیەتی ژێرخانی لوبنان داڕووخێنێ و بارودۆخی سیاسییش لە نێوان لایەنە سیاسییەکانی بشڵەقێنێ و لە دژی حزبوڵڵا هانیان بدات، بەوەی کە حزبوڵڵا لە ساڵی 1992وە هۆکاری سەرەکی و ڕاستەوخۆی خاپوورکردنی لوبنانە. لە لایەکی تریشەوە مەبەستیەتی لە ڕێگەی ئەو گوشارانەوە حزبوڵڵا ناچار بکات بە ڕازیبوون و جێبەجێکردنی بڕیاری ئەنجومەنی ئاسایش ژمارە 1701 کە پەیوەستە بە کشانەوەی هێزەکانی حزبوڵڵا لە باشووری لوبنان تا دوای ڕووباری لیتانی، کە ئەو پانتاییەیش نزیکەی 1100 کلم چوارگۆشە دەبێت.

کاریگەریی لەسەر جەنگی غەززە

جەنگی غەززە بە بارودۆخێکی ناوخۆیی لەسەر ئاستی سیاسەتی نێودەوڵەتی ئەژمار دەکرێ؛ جەنگە لە نێوان گرووپێک و دەوڵەت؛ لەسەر خاک و، هەر یەک لە ئەوان ئەوی دی ڕەت دەکاتەوە. شەڕی 7/10/2023 تواناکانی سەربازیی ئیسرائیلی خستە ژێر پرسیارەوە، بەوەی کە لە مێژووی ئیسرائیل بۆ یەکەم جارە گرووپێک بتوانێ ئەوەندە سەرباز لە سوپای ئیسرائیل بکوژێ و دزەیش بکاتە ناو سیستەمی بەرگرییەکەی؛

بە شێوەیەک کە کاریگەریی نەرێنیی لەسەر ئابڕووی ئەو وڵاتە دروست کرد. دوای سنووربەزاندنی ئیسرائیل بۆ هەموو بنەما یاساییە مرۆییە نێودەوڵەتییەکان و تەواوی داواکارییەکان بە وەستاندنی جەنگ، نەیتوانی ئەو گرووپە لەناو بەرێت و، تەنیا لەقاڵبی دان؛ بەڵام لە بەرگری دژی سوپای ئیسرائیل هەر بەردەوامن. سەرۆکەکەیان تا لە غەززە بوو، دەرفەتی کوشتنی نەدا بەدەستەوە، بەڵام لە ئێران ئەو کارە کرا. ئێستا بەرەی جەنگ گوازراوەتەوە دژ بە حزبوڵڵا لە لوبنان، نەک دژ بە دەوڵەتی لوبنانی. هەر بۆیە دەوڵەتی لوبنان بیر لە بەرگری ناکاتەوە؛ تەنیا ئەوەندە نەبێ باس لە وەستاندنی جەنگ و جێبەجێکردنی بڕیاری ئەنجومەنی ئاسایش ژمارە 1701 دەکات.

ئەو جەنگە هەندێ گوشاری ئیسرائیلی لەسەر حەماس کەم کردەوە، بەڵام دەرفەت ناداتە حەماس بۆ پێشڕەویکردن. گەمارۆ و نەهامەتییەکانی خەڵکی غەززە بەردەوامن. هەوڵی وەستاندنی جەنگ و ئازادکردنی بارمتەکان و بیرۆکەی دوو دەوڵەتی، هەنووکە بێبازاڕ کەوتۆتەوە. جموجۆڵە دیپلۆماسییەکانیش لەو بارەیەوە وەستاون. پەیوەندیی ئێران و حزبوڵڵا لەگەڵ حەماس لە دۆخی وەستاندایە، چونکە بارودۆخەکە تەواو ڕوو لە شڵەژانە و ئێران تا دێ بەهەستیارییەوە ڕەفتار دەکا. بەڵام هێرشەکانی شەوی سێشەممەی یەکی ئۆکتۆبەر، دەشێ پارسەنگی هاوکێشەکان بگۆڕێ، چونکە سەرۆکوەزیرانی ئیسرائیل پێشتر مژدەی ڕزگارکردنی گەلی ئێرانیان لە ڕژێمەکەی پێ دان. بەڵام ئەو وەرچەرخانە لە بارودۆخ و هاوکێشەکان، ئەوە ناگەیەنێت کە گوشار و مەترسی لەسەر حەماس نەماوە، بەڵکوو مەترسییەکانی لەناوبردنی پێگە و ژێرخانی سەربازی و کوشتنی سەرکردەکانی هەر لە ئارادایە. لە لایەکی تریشەوە چالاکییەکانی لە لوبنان وەستاون؛ ئەمە سەرەڕای ئەوەی کە تەواوی جووڵەکانی حەماس لەم بارودۆخەدا بۆ دەوڵەتانی ناوچەکە وەستاون. ئەوەی کە ماوەتەوە بۆ حەماس، تەنیا خۆڕێکخستنەوەیە و لەوانەیە هەندێ هەوڵی تۆڵەکردنەوەیش بدات لە ئیسرائیل، لە کاتێکدا کە بە جەنگی لوبنان و بەرپەرچدانەوەی هێرشەکانی ئێرانەوە خەریکە.

ئایا کاریگەریی لەسەر بەرەی گرووپە وەلائییەکانی سەر بە ئێران چی دەبێ؟

لەو نێوەندەدا کە ئێران تا پێی دەکرێ نایەوێ گرژییەکان بەرەو هەڵکشان بچن، تەنیا بۆ ڕای گشتی و وەك خاوەن هەژموون، هەندێ کاردانەوەی بەرانبەر ئیسرائیل دەبێت، دەنا نیازی جەنگی نییە، ئەگەر نەتانیاهۆ دۆخەکە زیاتر لە پەرچەکرداری ئێران بەرەو هەڵکشان نەبا؛ کە ئەوە ویستی ئەوە دژ بە ئێران و تێوەگلاندنی دەوڵەتانی ئەورووپا و ئەمریکا. کەواتە گورزە توندەکە لەلایەن ئیسرائیل و ئەمریکاوە دژ بە گرووپە وەلائییەکان دەبێ. ئێرانیش هەر ئەوان بۆ کاردانەوە لە دژی ئیسرائیل و ئەمریکا هان دەدا. ئەوە بوو ئیسرائیل دوای حەماس لە بەهێزترینیانەوە دەستی پێ کرد کە حزبوڵڵایە. دواتریش لەسەر شێوازی دۆمینۆ، یەک لە دوای یەک گورزیان بەردەکەوێ؛ ئیدی دیار نییە سووریا پێش عێراقە، یان بەپێچەوانەوە، دواتریش یەمەن؛ دەشێ بە هاوبەشیکردنی دەوڵەتانی کەنداویش بێت وەک سعوودیە و ئیمارات، یان لەو قۆناغەدا تەنها بریتانیا و ئەمریکا ئەرکی بەرگری و پاراستنی ئیسرائیل جێبەجێ بکەن، بەڵام پێ دەچێ گرووپە وەلائییەکان لە عیراق بۆ تێوەنەگلانی حکوومەتی عیراقی تەنها هەندێکیان ئەو کارە بگرنە ئەستۆ.

وەک: حزبوڵڵا، چونکە لایەنە سەرەکییەکانیان لە حکوومەتی عێراقی بەشدارن و بە کاردانەوەیان حکوومەتی عێراق دووچاری هەڵوێستێکی دژواری سەربازی و سیاسی لەمەڕ بارودۆخەکە دەکەن، کە لە بەرژەوەندیی عێراق ناکەوێتەوە... بەڵام ئەوەی کە لێرە گرنگە ئاماژەی پێ بدرێ ئەوەیە: بەرەی گرووپە وەلائییەکانی عێراق لە ڕووی لۆجستی و داراییەوە پشتیوانی ئەوانی تر دەبن، تایبەت لە سووریا و یەمەن.

بارودۆخەکە لەگەڵ ئەجێندای پزیشکیان یەک ناگرێتەوە

گەرچی پەرلەمانی ئێران لە کاتی پەسەندکردنی کابینەکەی پزیشکیان، جەختی لەسەر ئەوە دەکردەوە کە نابێ هیچ کام لە بەرپرسانی کابینەکەی، لە هەوڵی دانانی ڕایەڵەی پەیوەندیدا بن لەگەڵ وڵاتانی ڕۆژاوا، بەڵام خودی هەڵبژاردنی پزیشکیان وەک ئەجێندایەکی ئێرانی وایە بۆ کرانەوە و قوتارکردنی ئەو وڵاتە لە داپڕان و جەنگ و گەمارۆکان. ئەو ڕۆڵەیش بە سەرلەنوێ داڕشتنەوەی پەیوەندییەکان دێت لەگەڵ دەوڵەتانی ئەوروپی و ئەمریکا. لەو بارەیشەوە پزیشکیان لە نیویۆرک چەندان پەیامی ئەرێنیی بۆ ئەمریکا و دەوڵەتانی ئەوروپا نارد، بەتایبەت بۆ گەڕانەوە بۆ ڕێککەوتننامەی ئەتۆمی. ئەمەیش ئەرکێکی قورسە بۆ پزیشکیان، چونکە مەبەست لەو جووڵە و ئەجێندایە، قوتارکردنی ڕژێمی سیاسیی ئێرانە لە ڕووخان و سەرلەنوێ پاراستنی و جۆشدانی، لە لایەکی تریشەوە خۆلادان لە هەر هەوڵێک بۆ تێوەگلاندنی لە جەنگێکی سەرتاسەری کە ئاکامەکەی لەناوچوونی حوکمڕانیی ئێستای ئێرانە؛ هەر کاردانەوەیەکیش کە ئەنجامی بدا، لە سنووری دیاریکراو تێ ناپەڕێ و لە توانایدا نییە.

ئێران لە هەوڵدا دەبێت کە لە ڕێگەی گرووپە وەلائییەکانییەوە بۆ تۆڵەکردنەوە، هێرشەکانی زیاتر بکات؛ لە بەرانبەریشدا ئیسرائیل گورزی خۆی لە تەواوی ئەو گرووپانە- لە هەر شوێنێک بن- دەوەشێنێ، تا هەرچیی کردووە توانای سەربازییان لاواز بکات و مەترسییەکانی سەر ئاسایشی نەتەوەییی ئیسرائیل کەم بکاتەوە. هەرچەندە ئێران لە پێناو حزبوڵڵا نەچووە ناو جەنگەکەوە؛ ئەوەی کە ڕووی دا تەنیا پەرچەکردار بوو وەک نمایشێک لە بەردەم ڕای گشتی و، نمایشێک بوو تەواو بوو. بەڵام تاکە پێوەر بۆ هەڵنەکشانی گرژییەکان، هەڵوێستی نەتانیاهۆیە، بەوەی کە ئایا وەڵامی توندی دەبێ دژی هێرشەکانی ئێران یان نا؟ ئەوەیش کاتژمێرەکانی داهاتوو یەکلاییی دەکاتەوە. لە لایەکی تریشەوە ئیسرائیل جەخت لەسەر لێدانی پێگە ستراتیژییەکانی ئەو گرووپانە لە لوبنان و سووریا و عێراق و یەمەن دەکاتەوە، بۆ نموونە لە یەمەن لە پارێزگای "حودەیدەی"دا، کە لە 70% پێداویستییەکانی حووسییەکان لەو بەندەرەوە بۆیان دێت، ئەمەیش یەمەن لە بەردەم کارەساتێکی مرۆییدا دەبینێتەوە. لە عێراقیش پێ دەچێ یەکێك لە ئامانجەکانی ئیسرائیل، لێدان لە پارێزگای بەسرە بێت، کە شادەماری ئابووریی عێراقە. ئەودەمیش عێراق دووچاری قەیرانێکی داراییی قووڵ دەبێتەوە و لە هەمان کاتیشدا دەبێتە لایەن لە جەنگەکە و ئاکامەکەیشی لە بەرژەوەندیی ئەو ناشکێتەوە.

ئیسرائیل لە هێرشەکەی سەر لوبنان ئابڕووی خۆی کڕییەوە، بەڵام ئێرانیش کە هێرشەکەی پێشووتری بۆ سەر ئیسرائیل وەک نمایش و ئابڕووبەرانە بوو، ئەوەی سەرەتای ئۆکتۆبەری توندتر بوو. ئیسرائیل هەمان سیناریۆی غەززە لە باشووری لوبنان دووبارە ناکاتەوە، تا سەرکەوتنی کرداری گەرەنتی نەکات، هەرچەندە ئێستا ئیسرائیل بەهێزترین دەوڵەتی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستە لە ڕووی سوپا و جۆری چەکەوە، بۆ نموونە: بوودجەی سوپا 24.3 ملیار، 39 فڕۆکەی F35، 175 فڕۆکەی F16، 66 فڕۆکەی F15، ئەمە سەرەڕای ئەوەی کە سیستەمێکی بەرگریی بێهاوتای لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست هەیە، وەک: کڵاوەی ئاسنین، سلینگی داوود (David’s sling)، تیر، سیستەمی مووشەکی پاتریۆت؛ ئەمە سەرەڕای تەواوی هاوکاری و پشتیوانیی ئەمریکا و دەوڵەتانی ئەوروپا بۆ ئیسرائیل لە ڕووی دارایی و سەربازی و دیپلۆماسییەوە.

کەواتە ئێران لەسەر ئاستی سەرۆکایەتی بەنیازی هیچ جۆرە کاردانەوەیەک نەبوو؛ ئەوەی کرا بڕیاری سوپا و ڕابەرە؛ ئاکامەکەیشی لەلایەن ئیسرائیلەوە بێوەڵام قوتاری نابێ. بەڵام پێوەری ڕاستەقینە ئەوەیە کە

نەتانیاهۆ بەنیازی وەستانی جەنگە یان نا؟ ئایا هێرش دەکاتەوە سەر ئێران؟ بەڵام پێ ناچێ وەک ئێرانییەکان ئەگەر هەندێ خەسارەتیش بدەن وەڵام بدەنەوە، چونکە بارودۆخەکە لەوە زیاتر بەرەو هەڵکشان بچێ کۆنترۆڵ ناکرێ و لە بەرژەوەندیشیاندا نییە. لەلایەکی تریشەوە ئەمریکا ماف بە ئیسرائیل دەدات لە سنوورێکی دیاریکراو وەڵامی ئێران بداتەوە، بەڵام لە هەوڵدا دەبێت گرژییەکان هەڵنەکشێن و ئەویش لە جەنگ تێوە نەگلێندرێ.

کاریگەریی لەسەر عێراق

حەسەن نەسروڵڵا پەروەردەی حەوزەی نەجەف بوو، پێش ئەوەی ببێتە وەلائییەکی ئێران. کوژرانی، داخ و کەسەرێکی زۆری لای گرووپە وەلائییەکان دروست کرد. چەندان هوتافی تۆڵەکردنەوەیان دا، بەڵام تەنیا گرووپە بچووکەکان نەبێ، پەرچەکردارێک نەبوو. گرووپە وەلائییەکان و حکوومەتی عێراقی و ئێران بەهەستیارییەوە ڕەفتار دەکەن. حکوومەتی عێراقی گەرچی لەژێر گوشاری زۆری گرووپەکاندایە و ئەوان بڕیاری سیاسی لە عێراق ئاراستە دەکەن و یەکلاییشی دەکەنەوە، بەڵام حکوومەت تا ئێستا هیچ هەڵوێستێکی تۆڵەکردنەوەی نەنواندووە. کەواتە هەڵوێستی فەرمیی حکوومەت تێوەنەگلانە لەو جەنگە و خۆپارێزییە؛ تەنیا ئەوەندە نەبێ کە بڕیاری داوە کۆمەکی و هاوکاریی مرۆییی گەلی لوبنان بکەن. بەڵام گرووپە وەلائییەکان و تەنانەت "سەدر"یش لە هەوڵی ئەوەدان کە هەڵوێستێکی جەماوەری بۆ بابەتەکە دروست بکەن، تا لەوێوە گوشار بخەنە سەر حکوومەت بۆ هەڵوێستنواندن دژ بە ئیسرائیل و دەرفەتێکیش بۆ دەرکردنی هێزی هاوپەیمانان لە عێراق.

کەواتە دوو هەڵوێست لە عێراق هەن: هەڵوێستی حکوومەت کە خۆپارێزییە و بۆ ئەو مەبەستەیش لەگەڵ ئەو گرووپانە کۆ بۆتەوە کە پەرچەکرداریان نەبێ و هێرشەکانیان بوەستێنن. هەڵوێستی گرووپە وەلائییەکانیش کە دوو بەشن: هەندێکیان کە سەرەکین تەنیا بەنیگەرانی و ناڕەزایی هەڵوێستیان گرتووە، ئەوانی تریش بەکردار لە هەوڵی تۆڵەکردنەوەن بۆ حەسەن نەسروڵڵا. بەڵام تا ئێستا بەو شێوە کاریگەرە نییە کە ببێتە مایەی هەڵوێستنواندن لەلایەن ئیسرائیلەوە وەک پەرچەکردار دژ بەو گرووپانە و بەئامانجگرتنی پێگە و دامەزراوە ستراتیژییەکانی ئەو گرووپە و حکوومەت. ئەویش بە هەمان شێوەی ئێران، ئەگەر ئیسرائیل وەڵامی توندی ئێران بداتەوە، ئەوا ئەو گرووپانەیش هێرشەکانیان چڕتر دەکەنەوە و لەلایەن ئیسرائیلیشەوە کاردانەوە دەبێت.

ئەوەی کە حاشاهەڵنەگرە لەو بارەیەوە، کە عیراق کاردانەوەی ڕووداوی کوژرانی حەسەن نەسروڵڵای لەسەرە، بەڵام سنووردارە و پەیوەستە بە هەڵوێستی ئێرانەوە، چونکە تا هەنووکە ئێران بەنیازی تێوەگلان نییە، ناشی هەوێت چالاکیی ئەو گرووپانە لەم قۆناغەدا توندتر بکاتەوە. خۆ ئەگەر گرووپەکان هەڕەشەکانی ئیسرائیل بە هەند وەرنەگرن و هێرش بکەن، ئەوا گومانی تێدا نییە عیراق زۆر بە ئاسانی تێوە دەگلێ و باجی قورسیش لەو بارەیەوە دەدات، بەڵام هاوکێشەکان ئێستا لە ڕووداوی کوژرانی حەسەن نەسروڵڵا تێپەڕیوە بۆ بارودۆخە پڕمەترسییەکەی نێوان ئیسرائیل و ئێران.

هەڵوێستی ئەمریکا لەو بارەیەوە ئەوەیە، کە هەوڵی ڕاگرتنی جەنگ دەدات، بەڵام نەتانیاهۆ ئەو دەرفەتەی نەهێشتۆتەوە و سوورە لەسەر ئەجێنداکەی؛ تەنانەت گەیشتۆتە ئەو قۆناغەی کە ئەمریکای هێناوەتە سەر خەت کە چۆن وەڵامی هێرشەکانی شەوی یەکی ئۆکتۆبەری ئێران بدەنەوە و هەماهەنگییان هەبێ. بەڵام

ئەمریکا بەردەوام لە هەوڵی ئەوەشدایە تێوە نەگلێ. هەمیشە لە ڕووداوەکانی نێوان ئیسرائیل و ئێران ڕای گەیاندووە کە هیچ کام لە هێزەکانمان لەلایەن ئێرانەوە بەئامانج نەگیراون، بەڵام ئیسرائیل مافی بەرگریی لە خۆی هەیە و ئێمە بە هەموو شێوەیەک پشتیوانیی لێ دەکەین. هەر بۆیە گرووپە وەلائییەکانی ئێرانیش لە عێراق وازیان لە دژایەتیی ئەمریکا و هێرشکردنە سەر هێزەکانی هێناوە و ئێستا تەنیا هەڕەشە لە ئیسرائیل دەکەن. بەڵام لەلایەن ئەمریکاوە هەر هێرشێک لە هەر شوێنێکی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستەوە بکرێتە سەر ئیسرائیل، ئەوان لە بەرەی بەرگریدا دەبن لەگەڵ ئیسرائیل. لەوێوە ئەگەری تێوەگلانی ئەمریکا زێتر دەبێت و ئاکامەکەیشی بۆ عێراق ئەرێنی نابێت. باڵیۆزی ئەمریکاش لە بەغدا هۆشداریی توندی دایە ئەو گرووپانە تا هێرش نەکەنە سەر بەرژەوەندییەکانی وڵاتەکەی؛ بەپێچەوانەوە لەلایەن وڵاتەکەیەوە ڕووبەڕووی کاردانەوەی توند دەبنەوە.

کەواتە لە کۆتاییدا سیناریۆ و ئەگەرەکان چی دەبن؟

لەو بارەیەوە هەندێ ئەگەر و سیناریۆ هەن و قابیلی ڕوودانن، لەوانەیش:

- سیناریۆی دانبەخۆداگرتن؛ تا چیدی گرژییەکان هەڵنەکشێن و نەبێتە جەنگێکی ناوچەیی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست. بەڵام ئەو ئەگەرە لە دوای هێرشەکانی ئێران بۆ سەر ئیسرائیل لاواز بووە.

دانبەخۆداگرتنی ئێران بۆ وەڵامی ئیسرائیل دژ بە ئەو؛ ئەویش لە پێناو ئەوەی جەنگی گەورە نەکەوێتەوە. ئەمریکا و دەوڵەتانی ئەورووپا و ناوچەکە ئەو ئەرکە لە ئەستۆ دەگرن، بەوەی ئێران وەڵامی تری هێرشەکانی ئیسرائیل نەداتەوە و ئیسرائیلیش تەنیا هێرش بۆ چەند دامەزراوەیەک بکات لە ئێران، بەو مەرجەی دامەزراوە ئەتۆمییەکانی ئێران نەگرێتەوە، ئەویش بۆ ئەوەی ئێران خۆی لە جەنگ بەدوور بگرێ. بەڵام هێرشە سەرەڕۆییەکان لەلایەن گروپە وەلائییەکانەوە هەر بەردەوام دەبن، بەڵام ئەو ئەگەرەیش بۆ ئێران کارێکی ئاسان نییە، بەوەی گرووپە وەلائییەکان شەڕ بۆ ئەو بکەن و هەر ئەویش بیانکاتە قوربانی تا لە جەنگ تێوە نەگلێ و خۆیشی دەستەوەستان دانیشێ. هەر بۆیە ئێران نەیتوانی ئەو هەڵوێستە وەرگرێ و، لە دووی ئۆکتۆبەر وەک تۆڵەسەندنەوە بۆ هەنییە و حەسەن نەسروڵڵا هێرشی کردە سەر ئیسرائیل.

- ئیسرائیل بەردەوام دەبێ لە هێرشەکانی، تا ئەو کاتەی قووڵاییی ئاسایشی نەتەوەییی خۆی پتەو دەکات و دوژمنەکانی تەواو لاواز دەکات لە لوبنان و فەلەستین و یەمەن و سووریا و عیراق و، مەترسییەکانی سەر دەوڵەتی جوولەکە لە سنورەکانی دوور دەخاتەوە. ئەو دەمیش بارودۆخێکی نوێ لە پەیوەندییەکان و سیستەمی هەرێمایەتی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دێتە کایەوە. بۆ ئەو مەبەستەیش لەوانەیە هێرش بکاتە سەر باشوری لوبنان و وەدەرنانی چەکدارانی حزبوڵڵا بۆ دوای سنووری ڕووباری لیتانی و ناچارکردنی دەوڵەتی لوبنان بە چەکداماڵینی حزبوڵلا و چۆڵکردنی باشووری لوبنان تا ڕووباری لیتانی لە چەکدارانی حزبوڵلا و جێگیرکردنی هێزی نێودەوڵەتی وەک فەڕەنسی و ئەمەریکی لە باشووری لوبنان، بەمەبەستی جێبەجێکردنی بڕیاری 1701ی ئەنجومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی. لەو حاڵەتەدا حزبوڵڵا دەبێتە هێزێکی لاواز لەناو لوبنان و سەرلەنوێ دوبەرەکیی سیاسیی ناوخۆیی لەو وڵاتەدا سەرهەڵدەداتەوە، چونکە جۆرێک لە هاوسەنگیی نێوان هێزەکان لە لوبنان دەگەڕێتەوە و هێزێکی چەکداری باڵادەست لە دەرەوەی دەوڵەت ناتوانێ ببێتە هەڕەشە بۆ سەر ئاسایشی نەتەوەییی ئیسرائیل.

- سیناریۆیەکی تر ئەوەیە کە لەسەر هەموو ئاستەکان ئەوەندە گوشار بخەنە سەر ئێران، تا ناچاری ڕێککەوتن و قبووڵکردنی مەرجەکانی ئیسرائیل و ڕۆژاوا ببێت. لەو حاڵەتەیشدا ئێران دەچێتە خولگەی سیاسەتی ئەمریکاوە لە ناوچەکە و بە لاوازکردنی ئێران، جۆرێک لە هاوسەنگییش بۆ ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دەگەڕێتەوە و مەترسییشی بۆ سەر ئیسرائیل نامێنێت. ئەم ئەگەرە کاتێک ڕوو دەدا، کە ئەو سازشەی ئێران بۆ دەوڵەتانی ڕۆژاوا و ئیسرائیل لە بەرانبەر مانەوەی سیستەمی حوکمڕانیی ئێراندا بێت.
- سیناریۆی کۆتایی ئەوەیە کە نەتانیاهۆ قسەی خۆی بباتە سەر، کە پێش چەند ڕۆژێک هەڕەشەی ڕووخاندنی ڕژێمی سیاسیی ئێرانی کرد و مژدەی بە گەلانی ئێران دا کە بەم زووانە ڕزگارییان دەبێ. لەو حاڵەتەدا گرژییەکان تا دێ بەرەو هەڵکشان دەچن و بازنەی جەنگ فراوانتر و توندتر دەبێت، بەڵام ئەگەری هێرشی زەمینی بۆ سەر ئێران بەدوور دەگیرێ، تەنیا ئەوەندە نەبێ هێرشەکان ئاسمانی دەبن و تەواوی دامەزراوەکانی ئێران خاپوور و وێران دەکەن و زەمینە خۆش دەکەن بۆ ڕاپەڕینی جەماوەری و پشتیوانیکردنی لەلایەن دەوڵەتانی ڕۆژاواوە تا سیستەمەکە بەدەستی خۆیان بڕووخێنن.

ئەدی کاریگەرییەکانی لەسەر هەرێمی کوردستان چی دەبێت؟

- بەردەوام هەڵوێستی سیاسیی هەرێمی کوردستان تووشی ڕووگیری (ئیحراجی) دەکەن؛ لەوانەیشە پەرچەکردارییان بەرانبەر ئەو هەڵوێستانەی هەرێم هەبێ، بەوەی گرفت بنێنەوە لە بابەتی مووچە و هەندێ گرفتی یەکلانەبووەوە لەگەڵ بەغدا. هەر بۆیە سەرۆکایەتیی هەرێم دەبێ هەڵوێستی هەبێ و حەکیمانەیش دەریان ببڕێ.
- هەرێم پێویستیی بە ئامادەباشی هەیە لەسەر بەرزترین ئاست، چونکە هاوکێشەکان دژوار دەبن و گرژییەکان ڕۆژ لە دوای ڕۆژ بەرەو هەڵکشان دەچن. هەرێمی کوردستانیش دەکەوێتە ناو جەرگەی هاوکێشە و گرژییەکانەوە، لە ساتی ڕوودانی جەنگ لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، هەڵبژاردنەکەی پەرلەمانی هەرێم، نزیک دەبێتەوە لە مەحاڵ.
- بەئامانجگرتنی هەندێ پێگەی هێزەکانی ئەمریکا لە هەرێم؛ لە لایەکی تریشەوە لەوانەیە لە کاتی هێرشەکانی ئێران بۆ سەر ئیسرائیل لە کاتی تەشەنەسەندنی گرژییەکان، هێزەکانی ئەمریکا لە هەرێمەوە بەرگری لە ئیسرائیل بکەن؛ ئەمە بێجگە لەوەی بە ناوی بوونی مۆساد لە هەرێم، ئێران هێرش بکاتە سەر هەندێ شوێن و دامەزراوە لە هەرێم.
- بوونی دوو هەڵوێستی جیاواز لە هەرێم؛ زۆنی کەسک تەواو پشتگیریی گرووپە وەلائییەکان دەکات و پایتەختیش لە هەولێر تەواو خۆی دەپارێزێ کە لەو هاوکێشە و شەڕانە تێوە نەگلێ. بەڵام لەو بارەیەوە گوشارەکان بۆ سەر حکوومەتی هەرێم و پارتی دیموکراتی کوردستان زۆر دەبن.
- جووڵەی دیپلۆماسیی بەردەوام لەگەڵ ئێران و سەردانی بەردەوامی بەغدا؛ تا بواری هیچ کەلێنێک نەدرێ کە لەوە زیاتر گرفت بۆ هەرێم دروست ببێ.
- پاراستنی سەقامگیریی هەرێم، بەتایبەت لەم ساتە هەستیارەدا کە پرۆسەی هەڵبژاردنی پەرلەمانی هەرێمی کوردستان تەواو نزیک بۆتەوە؛ چونکە هەندێ لایەنی سیاسیی سەرەکیی هەرێم بۆیان دەرکەوتووە کە بەرەنجامەکان لە بەرژەوەندییان ناکەوێتەوە، هەر بۆیە مەبەستیانە بارودۆخەکە

بشڵەقێنن تا پرۆسەکە ئەنجام نەدرێ؛ ئەو هەڵبژاردنەی کە تەواوی دونیا چاودێریی دەکا.